Toen en nu

Dande: ay nobé!

door **Evert Bongers**

De viering van het eind van het jaar is op Aruba onverbrekelijk verbonden met het begrip Dande.

Dande is een typisch en uitsluitend Arubaanse manier van elkaar een voorspoedig nieuwjaar wensen. Het komt niet voor op de Antilliaanse zustereilanden. Dandegroepen bestaan uit een aantal musici, variërend van drie tot over de tien, voorgegaan door een zanger. De instrumenten die gebruikt worden zijn viool of accordeon, gitaar of cuarta en percussie-instrumenten zoals de raspa, de wiri en de tambor (kleine trom). Het zijn deze laatste twee instrumenten die – met de zanger – de oerbezetting vormen van een dandegroep.

Het begint op oudejaarsdag, al voor het vuurwerk (tiro) dat traditioneel het oude jaar uitluidt en het nieuwe jaar in. Bij de nachtmis in de katholieke kerk komen er dandegroepen (dandes) langs om de kerkbezoekers toe te zingen en om God te danken voor het nieuwe jaar. De groepen gaan daarna langs de huizen van hun keuze, soms op uitnodiging, vaak ook onverwachts, met het doel om hun respect voor de bewoners te uiten. Een groepsleider/zanger (traditioneel een man) is op de hoogte van wat er in het afgelopen jaar is voorgevallen bij de familie die bezocht wordt. Die informatie zal terugkomen in de composities die voor elk familielid gemaakt worden.

In hun beste pak gestoken betreden de dandes het erf van de familie en met het scherpe, 'huilende' geluid van de viool of de accordeon kondigen zij hun komst aan. De andere instrumenten vallen in en de groep houdt halt voor de drempel. De zanger staat daar met zijn hoed in de hand en hij begint iedereen een gelukkig en voorspoedig Nieuwjaar te wensen. Wanneer hij wordt uitgenodigd om binnen te komen, is het de zanger die als eerste over de drempel stapt. In het eerste vers of couplet worden voor de hele familie de beste wensen uitgesproken en wordt God bedankt voor het brengen van het nieuwe jaar. Daarna wordt iedereen toegezongen, te beginnen met het gezinshoofd, gevolgd door de echtgenote en de kinderen, tot het jongste kind aan toe. Voor iedereen is er een persoonlijk vers, vaak 'voor de vuist weg'. Hiermee laat de zanger merken goed op de hoogte te zijn met wat er in de familie leeft. Ook de gasten worden toegezongen. Met zijn gezang neemt de zanger de familie mee langs de gelukkige – en minder gelukkige – gebeurtenissen van het afgelopen jaar. In feite gaat het om een zegening van huis en bewoners voor het nieuwe jaar.

Voor hij begint te zingen doet de zanger zijn hoed af, in de eerste plaats uit respect voor de familie, maar ook om mee te zwaaien, te gebaren, te dansen eigenlijk. Elke keer dat iemand wordt toegezongen, zal er iets in de hoed gedaan worden, zoals – traditioneel – iets te eten (pan dushi bij voorbeeld), maar doorgaans ook wat geld om tegemoet te komen in de kosten, zeg maar. Elke regel begint met 'O dande' en eindigt met 'ay nobé', een verbastering van 'ta aña nobo awe' (het is vandaag nieuwjaar). Iedereen zingt dit mee. De bekendste regel, waarmee men opent is: 'O dande, nos a jega na bo porta, ay nobé!' (wij zijn aan je deur gekomen).

Aan het einde van het bezoek wordt een toast uitgebracht, een of meerdere drankjes gedronken en een hapje gegeten, hetgeen kan variëren van sopi cabrito (geitensoep) tot bolo (taart). Er worden vaak nog wat verzoeknummers gespeeld, en daarop wordt gedanst.

Na een bezoekje, dat vaak bijna een uur in beslag neemt, wordt afscheid genomen en koers gezet naar het volgende huis – dat kan van een familielid zijn. Familie en vrienden kunnen daar mee naartoe gaan. Aan het eind van zo'n 'dandering' kan dat oplopen tot een behoorlijke groep. Het rondtrekken langs de huizen (core dande) kan dag en nacht doorgaan en dagen duren, maar niet langer dan tot Driekoningen (6 januari). Men is dan dus een week op stap zonder thuis te komen!

Foto: Jan Poets

Winnaar Dande Hubenil 2018 Xenon Daal, gekroond door Cultuur-minister Xiomara Maduro.

De oorsprong van deze traditie gaat terug naar de negentiende eeuw en vertoont overeenkomsten met Oud en Nieuw folklore uit het Caribisch gebied: ook in Trinidad en Tobago, op St. Vincent en in Puerto Rico gaan groepen met de jaarswisseling zingend langs huizen van vrienden en bekenden. Maar de naam dande wordt daarvoor niet gebruikt. Sommige theorieën willen dat het door de vrijgemaakte slaven uit de negentiende eeuw werd gebruikt die, spelend op de tambú, rondtrokken om de mensen te danken voor hun nieuw verworven vrijheid. Dit zou het monotone en slepende ritme verklaren. Andere onderzoekers beweren dat de Arubaanse dande teruggaat naar de Aguinaldo-traditie van Venezuela, die door de vele contacten hier terecht is gekomen. Het woord dande zou zijn afgeleid van 'dandare', van het Spaanse 'andar', uitgaan of de hort opgaan, 'ir de parranda'. Vandaar komt het woord 'dandalia', dat overeenkomt met 'paranda' in het Papiamento: feest, of op stap gaan. Verschillende districten van Aruba, zoals Savaneta, Sta. Cruz en Noord claimen op het eiland met deze vorm van folklore begonnen te zijn.

Behalve door dande wordt de eind-van-het-jaarviering op Aruba ook nog gekenmerkt door Aguinaldo- en Gaitagroepen die beide bestaan uit een relatief groot aantal zangeressen en een behoorlijk grote begeleidende muziekgroep. Beide muzieksoorten zijn verwant en oorspronkelijk afkomstig uit Venezuela. Atonale zang kenmerkt deze muziek. Deze groepen zijn in december vooral te vinden bij winkels en in shopping malls, ook tijdens koopavonden. Dande klinkt in vergelijking met Gaitamuziek tamelijk primitief en monotoon, maar heeft ook een vrolijke toon. Om dit te beluisteren verwijs ik naar de Dande van Grupo di Betico, op YouTube.

In de aanloop naar de jaarswisseling wordt er ook een dandecompetitie gehouden. Het Dande Festival werd in 1973 begonnen door Harry Croes, de grote stimulator van behoud van deze traditie. Nu zijn die er ook voor jongeren en kinderen. De traditie wordt er dus met de paplepel ingegoten!

Zoals Trinidad zijn calypso heeft, Jamaica zijn reggae, zo heeft Aruba zijn dande. Di nos e ta!!

Foto: Aruba.com

De hoed gaat rond...

Foto: Aruba.com

Dandegroep klopt aan de deur...